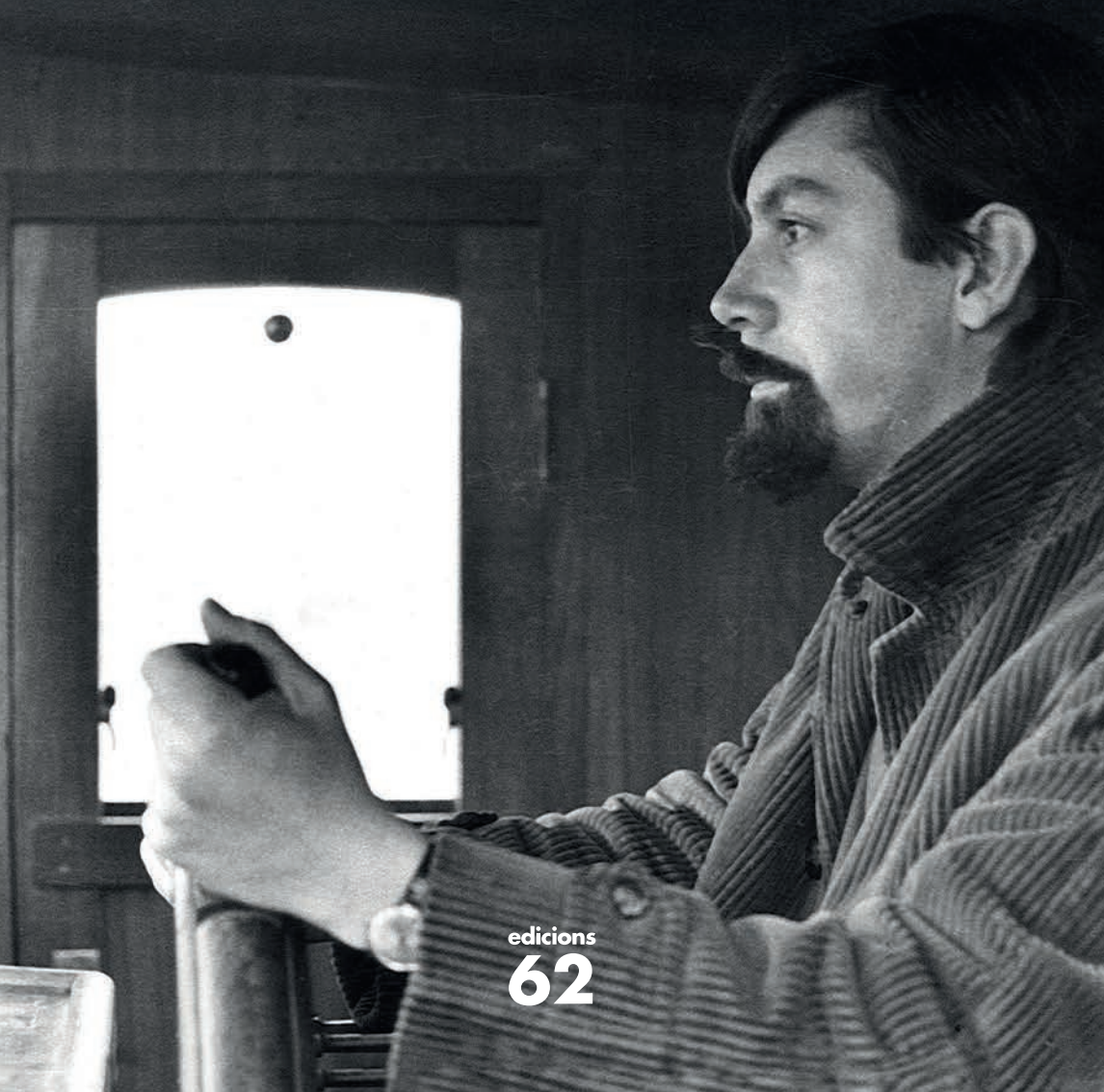

Sergio Vila-Sanjuán

El jove Porcel

Una ascensió literària
a la Barcelona dels anys seixanta

edicions
62

Sergio Vila-Sanjuán

El jove Porcel

Una ascensió literària a la Barcelona
dels anys seixanta

Edicions 62

Barcelona

© Sergio Vila-Sanjuán, 2021
Títol original: *El joven Porcel*

*Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra requereix l'autorització escrita de l'editor;
la llei preveu sancions per als infractors.*

*Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment de l'obra,
podeu sol·licitar permís al Centro Español de Derechos Reprográficos,
a través del portal www.conlicencia.com*

*o bé trucant als telèfons 91 702 19 70 / 93 272 04 47.
Tots els drets reservats.*

*El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic
i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.*

Primera edició: febrer del 2021

© de la traducció: Ricard Vela, 2021

© Editorial Planeta, s.a.

© d'aquesta edició: Edicions 62, s.a.,
Diagonal, 662-664 - 08034 Barcelona
info@grup62.com
www.edicions62.cat

Composició: Realització Planeta

DIPÒSIT LEGAL: B. I. 657-2021

ISBN: 978-84-297-7861-8

SUMARI

Introducció	9
L'arribada i la conspiració	11
<i>Flashback</i> mallorquí: del realisme màgic al desenvolupisme	21
Concha Alós, amor prohibit	37
Comença l'enlairament: novel·les i amics	43
Un despatx tocant al Turó Park	55
Premi guanyat, premi anul·lat, premi recuperat	63
Llorenç Villalonga: una relació sinuosa	71
Josep Pla: fascinació i refredament	91
Elaborant (a la seva manera) el cànon del catalanisme	109
Una estrena molt agitada	135
El cuirassat del carrer Pelai	145
El nom nefand	161
Encontres amb el poder espanyol	167
Viatge a l'Orient	187
Una altra vegada el Planeta, la crisi de la novel·la i el conflicte amb Arbó	193
Un nou amor, a París	205
La consagració i el jersei doble	217
Final d'una història	227
El Club Pueblo, la feble burgesia i la seva filla, la Gauche Divine	241
L'últim editor del boom	253
Dels gratacels als hippies	261
A la Revolució Cultural xinesa	267

Epíleg	273
Addenda: sobre aquest llibre	277
Fonts	281
Índex onomàstic	295

L'ARRIBADA I LA CONSPIRACIÓ

Ha desembarcat a Barcelona a primera hora del matí del 22 d'abril de 1960. Veu que la Rambla, com en un gravat romàntic, s'esvaeix entre la boira, i reflexiona que a aquella hora, a Mallorca, el sol ja deu caure sobre el galliner i els dos ametllers que hi ha sota la finestra de la seva habitació. L'urbs li sembla grisa; la gent, fugissera. Amb prou feines té tres-centes pessetes a la butxaca.

Ha agafat el metro fins a l'estació de Fontana, i a ell, que prové d'un lloc famós per la seva calma, li xoca la pressa de la gent: uns corren de l'andana a l'ascensor, d'altres s'afanyen per les escales.

Es queda uns minuts esperant davant de la porta tancada de l'elevador al costat d'una senyora rodanxona amb dos nens rossos, un capellà que llegeix el seu breviari, una altra dona amb un cabàs ple d'hortalisses i un matrimoni gran. Observa els personatges, i en memoritza els trets definitoris, com si els hagués de descriure.

Camina fins al seu primer domicili a la ciutat. És la casa d'un crític literari. Es diu Joan Triadú, i el jove mallorquí li va escriure des de Palma llançant-li un SOS un mes enrere. Truca a la seva porta a dos quarts de deu del matí, carregat amb dues maletes. L'amfitrió el rep vestint una bata de color clar.

Triadú és una figura coneguda i respectada de les lletres barcelonines. Traductor i poeta (a qui es deu una *Antologia de la poesia catalana*, molt influent, publicada el 1950), es troba al bell mig de la «represa» cultural, el moviment que pretén revitalitzar la literatura i la cultura en llengua catalana, que ha estat sotmesa a severes prohibicions i restriccions després de la victòria del bàndol nacional a la Guerra Civil espanyola.

Triadú havia publicat en una revista escolar (*Forja*) una resse-

nya positiva de la seva obra de teatre —i primer llibre— *Els condemnats*, i l'hi va enviar al jove mallorquí, que no va contestar immediatament. Però, després de l'estrena de la peça a València, «i també per raons personals que ara no fan al cas, i perquè l'ambient de Mallorca m'ofegava, vaig decidir saltar de l'illa i, després d'intentar-ho sense aconseguir-ho a València, vaig escriure a alguns amics de Barcelona, i entre ells a l'incògnit Triadú, demanant feina», segons recordaria anys després.

Sí, el jove d'Andratx vol deixar l'illa, urgentment, i ha demanat a Triadú que li busqui feina, oferint-se per a qualsevol cosa que pugui sorgir. Ha estudiat —detalla— correspondència comercial, pot ensenyar català i altres matèries. No demana gaire sou, només el necessari per viure. I es descriu a si mateix:

«Físicament, sóc alt —1,78, més o menys— i més aviat magre...».

En aquell llunyà mes de març del 1960, Triadú li ha contestat ràpid: és possible que li trobi alguna cosa «en una escola catòlica de secretàries, a grups de noies més aviat “bien”, de 16 a 18 anys». Es tracta de la institució cultural del CICF, Centro de Influencia Católica Femenina, on Triadú té part (i l'acabaria dirigint). Les classes, l'informa, se solen pagar a cinquanta pessetes l'hora, «i, per tant, si en fessis quatre a la setmana t'acostaries al miler mensual».

El seu protector barceloní afegeix que si li localitzessin «una residència barateta» podria anar tirant econòmicament, amb la possibilitat afegida de fer traduccions i disposar de molt de temps lliure per escriure. «Més endavant, tot seguit que sigui possible, hem d'anar cap a una revista literària catalana... Ja en parlarem».

A Porcel tot li sembla bé, i reconeix la generositat del seu corresponsal: «Ahir vaig rebre la seva del 3. M'ha deixat, senzillament, astorat. El que ha fet vostè per ajudar-me és molt més del que jo podia imaginar, avesat al nostre ambient illenc», li respon el 6 d'abril de 1960.

El jove es podrà desplaçar a Barcelona després de Pasqua, el 19 o el 20 d'aquell mes. A la ciutat hi té un amic, el poeta Toni Sala Cornadó, però, escriu, «no vull ser una càrrega per a ell», i amb les mil pessetes aventurades es buscaria alguna cosa. Afegeix que

segurament quan arribi li podrà ensenyar una comèdia que té gairebé acabada i una novel·la «en la línia de la novel·lística italiana d'avui en dia».

Triadú respon una altra vegada pocs dies abans del gran viatge. Li ha trobat, efectivament, feina, però no la prevista inicialment. Es tracta d'un lloc «prou important perquè no pugui esperar l'octubre», i cal cobrir-lo ràpidament. Posarà en contacte el jove amb el seu amic l'empresari Ermengol Passola, propietari de Muebles Maldá, un conegut negoci de la ciutat, on Baltasar entrarà com a ajudant del director comercial, amb un horari de vuit hores i un sou de tres mil pessetes al mes. Es tracta de comprovar «si s'efectuen les vendes, què passa al magatzem, etc.», segons li detalla Triadú, mentre que a l'escola de secretàries ja no els queda cap plaça per a aquest curs.

I en una carta posterior li proposa, obertament i de manera generosa, que si no troba un altre lloc on instal·lar-se, ho pot fer a casa seva (el telèfon, detalla, és el 28-03-73). I així serà. Baltasar Porcel no dubta a acollir-se a la generositat de Triadú i molts anys més tard recordarà amb emotiva contenció l'ambient casolà... caldejat molt aviat per les circumstàncies polítiques.

«Aquell era un món catalanista, menor, encara que d'una voluntat insòlita», assenyala. «Recordo Joan Triadú l'abril de 1960, a casa seva a Barcelona, el petit menjador ple de llum, ell i la seva dona i jo dinant, amb el telèfon damunt la taula que sonava sense parar, ell que hi parlava una vegada i una altra, i en quedar Triadú lliure agafava *La Vanguardia* i llegia en veu alta, mentre les traduïa al català, les notícies significatives políticament parlant...».

El crític desplega «un gran sentit de l'humor i una fe incommensurable en els seus ideals, que més o menys eren Catalunya, la llengua catalana, el catolicisme i l'antifranquisme».

La seva esposa, Pilar Vila-Abadal, és «voluntariosa, alta i realista». Tenen dos fills, la Teresa, «una nena petita, rossa, d'ulls blaus», i en Joaquim, «que encara s'està(va) al bressol». Viuen a l'avinguda del Príncep d'Astúries, «un pis alt, en realitat dos d'enllaçats, molt lluminós, amb molts llibres».

Triadú es guanya la vida «fent classes de literatura o llengua

catalana a casa seva». Avui resulta emocionant veure com el crític ja madur es pren totes les molèsties del món per ajudar el jove a qui gairebé no coneix, però en el qual deu intuir algun potencial molt singular. La generositat es desplega en diverses direccions: «Almuerzo en cualquier sitio, aunque él me ha invitado ya unas cuantas veces y cada día su mujer me invita, pero yo no acepto y me voy por ahí»,¹ escriu Porcel al seu mentor, Llorenç Villalonga, que s'ha quedat a Mallorca. Al cap d'unes setmanes arribarà a un acord temporal amb el crític, a qui pagarà cinc-centes pessetes al mes per l'habitació —amb balcó, taula de despatx i cambra de bany per a ell sol— i l'esmorzar.

El que passa, tanmateix, és que, just quan Porcel arriba a Barcelona, Triadú i el seu amic l'empresari Passola ja es troben implicats en una gran conspiració.

Les trucades telefòniques incessants tenen a veure amb una activitat clandestina. Juntament amb altres amics de la «represa» catalanista, planegen dur a terme un cop d'efecte aprofitant ni més ni menys que l'estada a Barcelona del Caudillo d'Espanya, Francisco Franco.

Tot havia començat més d'un any enrere.

Segons Enric Canals, del qual segueixo l'estudi d'aquest període, els fets del Palau de la Música del 19 de maig de 1960 culminen una dinàmica d'agitació catalanista que s'havia engegat amb la campanya contra Luis de Galinsoga, procurador a Cortes i director de *La Vanguardia* imposat a la propietat el 1939 per part del règim.

El 21 de juny de 1959, Galinsoga s'havia encarat amb un sacerdot de la parròquia barcelonina de Sant Ildefons retrainent-li que allà se celebressin misses en català. En respondre-li el religiós que

1. En el període que inclou aquest llibre, Baltasar Porcel, al costat de la seva producció narrativa, teatral i assagística en català, va publicar molts textos periodístics i va escriure una abundant correspondència en castellà. Per mantenir la vivacitat del seu llenguatge, hem respectat en cada cas la llengua original. Igualment per a articles i textos d'altres autors.

era lògic a causa de la presència dels feligresos catalanoparlants, i afegir-hi que només se'n feien dues de les vuit programades en diumenge, Galinsoga va contestar: «Pues diga a ese señor [el rector Narcís Seguer] y a todos sus feligreses que son una mierda».

A la sortida, segons la versió més difosa, va topar amb una senyora, a la qual hauria etzibat: «Todos los catalanes son una mierda». (No he pogut trobar cap confirmació de la identitat de la senyora.)

El rector i Galinsoga es van intercanviar algunes cartes en què el publicista va intentar sortir del pas. I els cercles de l'oposició catalanista van veure en aquest incident tan lleig una oportunitat que van desplegar poques setmanes més tard, després de l'estiu. A la impremta Tipografía Studium, de Francisco Pizón, es tiraven tres mil exemplars del full clandestí titulat «Todos los catalanes son una mierda», on es recollia tot l'episodi com a exemple que «en l'Espanya actual som un poble arraconat i mal tractat. Mal tractat en tot: en els nostres valors espirituals més alts, en la nostra parla, en la nostra cultura, en la nostra economia, en els nostres drets més elementals».

Segueixen altres fullets, la protesta adquireix volum, es demana el boicot a *La Vanguardia*, les vendes i la publicitat del diari baixen i, al final, per a l'alleujament del seu propietari, Carlos Godó, el mateix Franco acaba cessant Galinsoga.

Però l'activisme catalanista ha alçat el vol, incorporant nous objectius, i assolirà el seu clímax amb els anomenats fets del Palau.

S'ha programat un concert d'homenatge amb motiu del centenari del poeta Joan Maragall, que organitza l'Orfeó Català. Han anunciat la seva assistència a la funció diversos ministres de Franco, que en aquells moments efectua una visita oficial a Barcelona.

Està prevista la interpretació de la sardana *El cant de la Senyera*, amb lletra de Maragall i música de Lluís Millet. Aquesta peça ha ocupat amb certa regularitat en l'olimp catalanista funcions substitutòries de l'himne romàntic, i venjatiu, *Els segadors*. Tres dies abans de la gala, el governador civil de Barcelona, Felipe Acedo Colunga, adverteix els responsables que la retirin del programa, cosa que fan.

Al concert, molt controlat per agents de la Brigada Política y Social, hi assisteixen quatre ministres: Jesús Rubio, José Solís, Alberto Ullastres i Camilo Alonso Vega. Quan s'acaba la música autoritzada, una part del públic comença a cantar la peça prohibida, davant del desconcert i del malestar de ministres i policies, cosa que genera un enrenou notable.

Al darrere de tota l'operació hi ha —evocaria Porcel— «un personatge amb aspecte de primera comunió».

Aquella mateixa nit, la policia, dirigida per l'inspector en cap de la Sisena Brigada d'Investigació Social, Vicente Juan Creix, deté una vintena de persones. Els agents troben en diversos domicilis fulls clandestins que documenten diferents accions del catalanisme contra el règim, i ja a la comissaria se succeeixen els maltractaments i les pallisses als detinguts.

En pocs dies, la investigació porta cap a un responsable últim: el jove Jordi Pujol, un metge que no exerceix, que és detingut al seu domicili durant la matinada del 22 de maig. És l'autor dels fulls de mà contra Galinsoga —ell mateix es va desplaçar a la paròquia, on va obtenir informació per redactar-ne el primer, que la seva esposa Marta va passar a màquina— i d'altres de molt crítics contra la dictadura, com ara el full volant «Us presentem el general Franco», que apareix als registres. Durant els interrogatoris és colpejat i sotmès a diferents tortures. A causa de la tipificació del seu delictes (activitats clandestines contra el règim) i de la seva condició d'alferes a la reserva (havia fet les milícies universitàries), serà processat, juntament amb l'impressor Francisco Pinzón, en una causa sumaríssima davant de la justícia militar.

El consell de guerra se celebrarà el dia 13 de juny a la Sala de Justícia del Govern Militar de Barcelona.

Són unes setmanes intenses. Després dels fets del Palau, el nom de Pujol corre «mític, de boca en boca, empastifat a les parets. Hi regnava un terror ocult, brutal». I, simultàniament, «la policia va desenvolupar una persecució terrible, saturada de detencions i tortures».

Baltasar no ha viscut mai res que se li assembla; a l'illa va portar una vida plàcida. I políticament marca les seves distàncies. «Jo

combregava amb l'ideari catalanista. Però no tant. I rebutjava la democràcia cristiana. El meu impuls més profund, abassegador, era el d'una revolta visceral. Però el context em forçava a l'activisme».

Tanmateix, es troba immers en la voràgine. El seu cap, Ermenegol Passola, l'insta a passar a l'acció juntament amb dues treballadores més de la botiga de mobles. El lloc de treball clandestí és un despatx del carrer de la Lleona, «un altell polsegós, entre bars de prostitutes».

El jove conspirador i les seves companyes —Montserrat Escudé i Maria Plubins— s'encarreguen d'editar un butlletí amb notícies del que està passant. L'imprimeixen amb una multicopista, i es taquen de tinta. Fiquen els exemplars en sobres i n'envien una part per correu. La resta la distribueixen, a través d'una xarxa de bústies de confiança, Baltasar i el mateix Passola, a bord d'un Seat 600 de l'empresari.

Certa nit, en un semàfor, s'atura al seu costat una furgoneta de la policia política, els temuts «grisos», i l'ansietat s'apodera de Baltasar fins al punt que haurà de consultar amb el metge.

El cap l'envia a deixar un paquet als tallers del primer diari de la ciutat. Accedeix a l'edifici de *La Vanguardia* per la porta rotatòria del carrer Pelai, però allà l'envien a l'entrada posterior del carrer Tallers. Nerviosíssim, s'acaba desfent de la càrrega en una claveguera. «Nunca había pasado tanto miedo, ni entendía en qué fregado me hallaba, en aras de una hipótesis patriótica cerrada cual cielo nocturno». Resumirà anys més tard.

«Fou un temps d'inseguretat, d'esperança, de ràbia. Passola, a la feina de la botiga i a la subterraneïtat catalanista, era sempre el mateix: enèrgic, obsessiu, actiu, ideològicament inalterable. Jo era un jove inexpert, buscava i buscava, amb un tossut subconscient».

La policia els assetja. I continua «fotent pallisses» a diferents detinguts.

Simultàniament, el jove compleix amb la seva rutina diària. Muebles Maldá «es una gran tienda de muebles modernos, con tres grandes pisos de exposición y una treintena de empleados», escriu al seu mentor, Villalonga. Passola és un cap estricte que

exigeix al seu ajudant de vint anys «despedir a las dependientas que no logran duras ventas». A Porcel li toca fer, segons expressa ell mateix, «de Príncipe Juan Carlos, es decir, todos los trabajos de la tienda, desde carpintería hasta decoración, pasando por oficina, psicología, las “cuentas secretas” del dueño y cargar muebles».

En aquesta època, amb la nostàlgia de les Balears, Barcelona li sembla a l'escriptor «un inmenso escenario sórdido; caminaba y nunca llegaba al campo; por la noche oteaba el cielo, purulento y rojizo, nunca azul».

Des del punt de vista més quotidià, «aquí se trabaja mucho, a lo bestia, y la gente no tiene tertulias como en Palma», es lamenta a Villalonga.

I al juny engega el consell de guerra.

«Un dia que venia de Castelldefels, de la platja, Triadú em va dir: “Demà fan el consell de guerra a en Pujol”. Vam anar-hi, devora Colón, al Govern Militar o com se'n digui. A la porta ens demanaren el carnet d'identitat. En veure el meu de mallorquí em preguntaren:

»¿Y usted qué tiene que ver con esto?

»Jo vaig contestar: “Nada, que pasaba por aquí”. I vam portar-hi el corresponçal del *Daily Telegraph*, un home petit, magre i descolorit, que vivia a La Floresta, i que a empentes vam situar a la primera fila...».

No són els únics civils presents. Juntament amb Triadú, Porcel i el corresponçal, allà hi ha integrants de cercles catalanistes com l'advocat Josep Lluís Vilaseca o el sacerdot i historiador Casimir Martí. També el periodista Joan Anton Benach. Seguiran el judici drets.

En aquest consell de guerra es genera un mite clau del catalanisme contemporani. El presideix el general de Divisió Àngel González de Mendoza; amb ell s'asseuen tres generals de brigada. Actua com a fiscal el coronel auditor Jesús Martínez Lage, i com a defensor de tots dos processats, el tinent d'infanteria Carlos Aguado.

Després dels interrogatoris, González de Mendoza dicta una interrupció de deu minuts. Segons el testimoni del cunyat de Pujol, Francesc Cabana, en aquell moment arriba una proposta de la

jerarquia, que insisteix en una oferta ja suggerida en dies anteriors: si l'activista demana perdó, la sentència serà de dos anys i no haurà de complir condemna.

Pujol ho consulta amb la seva dona, Marta Ferrusola, qui li hauria dit: «Escolta, no s'arriba fins aquí si un se sent adherit com tu et sents a la causa del nostre país per acceptar ara aquest plantejament». Reforçat, l'acusat opta per una altra alternativa.

En la seva intervenció final davant del tribunal, contravenint els advertiments del general González de Mendoza, Jordi Pujol llança, dret i desafiant, un parlament de cinc minuts en el qual reivindica la seva lluita i manifesta:

«Que pertenece a una juventud que sube a la vida política con creencias espirituales y crece con exigencias cristianas [...] y no está conforme con la situación del país». Que no és separatista, però que «la situación le hace reaccionar», i, després del tercer advertiment del president perquè no s'estengui en consideracions alienes a la causa, «termina el procesado pidiendo respeto a Cataluña lingüísticamente, solicitando libertad política, religiosa y social y rechazando toda idea de injurias», segons consta a l'«Acta de celebración del consejo sumarísimo».

«Si el defensor parecía serio, los jefazos eran siniestros. Pero Pujol se les encaró con mítica entereza política; de ahí, al penal», resumiria Porcel també molts anys més tard.

Aquesta intervenció li costa al jove líder una condemna de set anys de presó per rebel·lió militar, dels quals en complirà dos a la presó de Torrero, a Saragossa. Els fets jutjats, el procés i la pena complida el doten d'un gran prestigi en cercles catalanistes i anti-franquistes, que es mantindrà gairebé fins a la seva confessió, el 2014, que havia mantingut fons sense regularitzar a paradisos fiscals durant trenta-quatre anys. Però això Porcel ja no ho podrà veure. Encara que un amic seu, el crític Josep Maria Castellet, recordarà:

«El consell de guerra i l'actitud de Pujol plantant cara al tribunal militar van impactar molt en Porcel. Quan, anys més tard, li tiraven en cara que era un venut al pujolisme, ell sempre deia que no, que havia estat des d'aquell moment...».

«Por aquí ha habido mucho lío. Gente encarcelada, torturas, manifestaciones callejeras, condenas para bastantes años, hojas clandestinas, etc. El horno está al rojo vivo. Como supongo que a finales de verano iré a Mallorca a pasar unos días, ya se lo contaré todo», resumeix Porcel en una carta al mestre Villalonga.